

Z O R A.

Časopis za zabavo in poduk.

Izhaja
dvakrat na mesec, 1. in 15.
dne na celi poli.

Stoji po pošti za celo leto
4 gld. za polleta 2 gld. — Za
dijake in učitelje celeletno
2 gld. 50 kr.

V e č e r n a.

Iv. Jenko.

Črez vās doni večerni zvon,
Nad njo oblāk se vije,
Na nebu se žari zatōn,
Poljane mrak že krije.

Po gozdih ptičice molčē,
In mir v prirodi veje;
Le moje, moje ti srcē,
Kedāj boš ti mirnēje?

Prevodi ruskih pesnikov.

Ivan Vesel.

3.

B e s i.

Megle goste, megle črne!
Lune žar se trepečoč
Na leteči mrak obrne:
Moten nebes, motna noč!
Vozim se po ravnem polji,
Zvonček poje din — din — din . .
Strašno, ne po moji volji,
Sred neznanih je ravnin!

Hej, voznik, hej! . . . „Ni mogoče,
„Konji trudni so, gospod;
„Sneg spí oči pekoče,
„Zameteno je povsod;
„Ni sledú, tu se le blodi;
„Kaj bo z nami? čuden stan!
„Res po polji bes nas vodi,
„Da tako zašli smo v stran.

„Gledi, gledi: grozno pljuje,
„Piha name spred in zad;
„Glej, kako zdaj bije, suje
„Konja plašnega v propad.
„Kjer so cestni stebri stali,
„Tam prirastel je iz tal,
„Tam zasvetil v iskri mali,
„V motni megli pa propal“.

Megla gosta, megle črne!
Lune žar se trepečoč
Na leteči sneg obrne;
Moten nebes, motna noč!
Ni nam treba blesti v begu;
Tih je zvonček, strašen molk;
Konj stoji . . Kaj tam je v snegu? —
„Kdo pozna je? štor al volk!“

Metež tuli, metež plača,	Brezštevlni, neprijazni,
Konji zbegani hrčó;	Kakor listje v kolobar,
Gledi, zdaj že daleč skače,	Kročili so besi razni;
V megli še oči goré;	Bil je moten lune žar . . .
Konji z nova so zdirjali;	Kam tako hité po nebu?
Zvonček poje din — din — din . .	Kaj tak žalostno pojó?
A duhovi so se zbrali	Al pošast neso k pogrebu,
Sred obeljenih ravnin.	Veščo li možé hudó?

Megle goste, megle črne!
 Lune žar se trepečoč
 Na leteči sneg obrne;
 Moten nebes, motna noč.
 Besi v daljne se višine
 Gonijo za rojem roj,
 Z jokom žalnim me prešine,
 Sréni mi jemljó pokoj . . .

A. Puškin.

Poljub.

Humoreska iz gorjanskega življenja.

Česki spisala K. Světla, poslovenil K. Glaser.

Pri vsaki hiši, kjerkoli sta mimo šla, so po celej vesi radovedneži glave molili iz oken. Če ravno nobeden nij dvomil, kam da ideta, bi vendar vsak rad na svoje oči videl, gresta li naravnost k Poluckovim v svate. Ko so sosedi videli, da sta v Poluckovo hišo stopila, so se hitro za njima podali. To je pri nas že taka navada, da se ljudje, če vidijo ženina s snubačem kam iti, jima na pete obesijo, da bi vse slišali, kako ste se obe stranki pogodile. Dostikrat se ljudje v dve stranki razdelijo, izmed katerih ena tastu pomaga, druga pa ženinu, ko bi se ne mogli pogoditi, ali pa ko bi kdo nemogoče reči tirjal.

Pri Poluckovih je bilo vedno vse čisto in snažno; lepo je skrbela Vendulka za red, kakor da bi bila iz mesta. Dnes pa je tam bilo vse posebno lepo in očiščeno, kakor o velikem cerkovnem prazniku. Nasipala je po izbici in lopi belega peska, na črne oklepe pri obrazih, povešenih v oglu nad mizo je Bog vé koliko zatega papirja nabila in okna so se svetila, kakor da bi se bilo solnee v vse naenkrat opiralo. Ker pa praznik nij bil, je jasno, da so odličnih gostov pričakovali. Lukaš je namreč Vendulki, s katero se v minulih šest tednov sešel nij, ker je moral žalovati, skrivno glas dal, kdaj in zarad česar da pride. Gotovo je hči tudi očetu to povedala, ker bi inace boter Žalobnik (tako so mu ljudje rekali, ker si je povsod vsled svoje prenapete pobožnosti na žalovanje in tarnanje

kaj izmišljeval) ne bili oblekli praznične obleke, si lase prav čedno na po-božne lice vpravljali in v roke škatlo prav čvrstega tobaka vzeli.

Pozdravil je vdovca in svaka prav prijazno pa globoko iz dna svo-jega bogaboječega srca izdihnovši. Razlagal jima je neumorno o grehih tega pohujšanega sveta, po kako grešnih potih da hodimo itd. in ponudil obema stolov, da bi se vsedla, pa nijsta hotela.

„Zato je še časa dosti“ reče Lukašev svak „ko vse vpravnamo, saj veste zakaj sva prišla“.

Stari Polucki je zopet vzdihnil, jako nerad se je pečal s posvetnimi marni, pa kaj mu pomaga, zdaj mora vgriznoti v trdo jabelko. Ker je gotovo želel, da bi se ta njemu sitna reč brzo končala, se tudi nij delal nevedočega, kakor to navadno očetje delajo in je hitro v začetku djal: legal bi, če bi rekel, da ničesar ne vem; Lukaš hoče Vendulko.

Svak se je smejal zapazivši, da so boter Žalóbnik danas proti svo-jemu običaju takoj reč pretresovati začeli, ker navadno ináče pol ure pre-mišljujejo, da bi ne zinili kaj na svojo škodo. Zdaj imamo na svojih gorah malo takovih ljudi, pa v starih časih je bil prê vsak tak resen in vesten. Tudi Lukaš se je nasmejal. Veselja je zaigralo jegovo srce, ko je svoje in Vendulčino ime ob enem slišal. Zdaj se mu je prvokrat zdelo, da je istina, kar se ž njim godi; šest tednov žalovanja je preživel kakor v sanjah in zdaj se še navaditi nij mogel na tak nagel zaobračaj osode svoje.

„Vidite strije!“ je prav prijazno spregovoril k staremu, že pred tremi leti bi se bili prav lahko sporazumeli, če bi ne bili reči zaprečili starši moji“. —

„Kako misliš?“ vpraša nekako zamišljeno stari Polucki.

„I no, kako si to mislim! da bi mi Vi Vendulko ravno tak radi dali, kakor rad bi jo bil vzela“.

Znova se je zamislil stari, dolgo nij odgovoril; konečno je malo zmi-gnol z ramani.

Na tako odpoved nij bil pripravljen Lukaš, tak kmet in sosed in spoštovan mož kakor on.

„Kaj ste imeli proti meni, v čem se Vam nijsem dopal“? je vsklik-nil in zarudel.

Stari se je vstrašil jegovega nemirnega glasa.

„Le ne kriči tako naglo“ krotil ga je prijazno, ne veš li, da z jezo in zlobo Boga žalimo?

Povejte mi tedaj takoj, zakaj bi mi hčerke ne bili radi dali? Imeli ste me za zapravljevca in vetrnjaka? Morde mi je še zdaj ne daste?

I dam ti jo rad, dam! kako bi ti jo ne dal rad, ker se toliko za njo potrudíš?

„In zarad ničesar družega“?

„Le prašanja še opusti, če se tako razjeziš“.

„Ne opustim jih! Hočem vedeti, kaj se Vam na meni ne dopada in zakaj mi jo s takim veseljem ne daste, s kakoršnim bi jo vzel?“

Boter Žalobnik so dolgo premišljevali; bilo je videti, da ne vedó, kako bi jo dobro zavili, konečno so se vendar odločili za odkrito in pošteno pot v duhu uvaževaje, da po njej človek najdalje pride in da mu ne pristojajo po ovinkih se loviti.

„In če imam kot kristjan golo resnico govoriti, tedaj . . .“

„Kaj tedaj?“

„Tedaj ti moram priznavati, da ti kot oče svojo hčer jako rad dam in da ne vem, koga bi raji imel za zeta kakor tebe pa . . . da bi ti je ne svetoval in nji tudi tebe ne“.

Stari Polucki si je pot z obraza obrisal.

Zdaj je moral Lukaš naravnost na Poluckega, nij imel nobene druge poti. V ostalem pa je bilo dobro, da je vedel, pri čem da je, pa vendar mu je moral povedati, kaj je vest jegovo tak težilo, odkar mu je hči povedala, da mu je nagnjena in zakaj. Ta trenotek je vse odločil. Nekaj je že bilo dobljenega, pa kos trdega dela ga je še čakal.

Lukaš i svak jegov sta pri teh besedah utihnila, ravno tako vsi sosede, kar jih je prišlo v hišo. Vsak bi se bil Bog vé kaj družega nadjal kakor tacih besed. Več let je v teh gorah šel glas, da ima rad Lukaš Vendulko, povest o njujni nesrečni ljubezni, o čudovitni vztrajnosti ljubice in o žalosti ljubčeka na drugo z večnimi vezi navezanega se je povsod pripovedovala; vsak jima je želel, da bi si konečno svoja bila.

Pa vsi so se hitro spametovali. Čudili so se, kakor da bi hoteli reči: vsaj ga poznamo, v onem mora najti dlako, samo Lukaš se nij vmiril in se je zopet lotil starega.

„Če mi k Vendulki ne svetujete in tudi jej ne k meni, morate tudi vedeti, zakaj ne. Mislite, da mi ni dosti vdana?“

Ne govori tako! dobro veš, da drugega pogledala nij kakor tebe, odkar živi. Ko bi ne bil vdovec postal, bi do smrti slobodna ostala. Ponujali so se ji od vseh strani čedni fantje, pa nobenega ji nijsem smel niti omeniti. —

„Kdor bi sprejemši od vas obljubo mimo moje hiše šel, ta bi gotovo cel domu ne bil prišel“, je nadaljeval Lukaš tako srdito, da je stari straha nekoliko stopinj od njega stopil opominjaje ga, da naj bi ne grešil.

Celo obraz se mu je jeze razzoril; pa Lukaš se je znal premagati.

„Kakor je ona meni vedno vdana bila, tako sem jo tudi jaz vedno v sreču nosil“, je govoril mladi vdovec dalje, malo se brigaje za svarila, neprenehoma, neprenehoma sem mislil na to, kako se je jokala v cerkvi na

koncu, ko je bila moja poroka. Malo je manjkalo, da ne bi bil nevesti in duhovnu od oltarja utekel, k nji se podal, se je oklenil, da bi naju nobeden ne bil več ločil. Ostudila se mi je nevesta, ker mi, dobro vedoča da drugo ljubim, ni miru dala, moje roditelje omamila; ostal sem samo starim na ljubo, da bi mi ne oponašali enkrat, da sem jih po sramoti poprej v grob spravil kakor so imeli po bogu usojeno“.

„Ne omenjaj žene in roditeljev“, ga je spomnil Polucki, ne dvigaj jih iz groba s takimi besedami, da bi po noči ne prišli prašat kaj smo hoteli od njih. Mrtvi k mrtvim, živi k živim.

Saj sem ti rekel da proti tebi nimam prav nič, da si mi pošten občan, in priljubljen sosed.

Po svoji vesti sem te moral svariti, da bi mi enkrat ne oponašala, če bi se to zgodilo, kar vidim že zdaj. Prestopijva k reči. Hči mi je uže povedala, da te ne pusti, naj se ž njo zgodi, kar hoče. Ne trativa časa z malenkostmi. Poslušaj tedaj: hčerki svoji, Vendulki dam tisoč zlatov poprej ko se podate v cerkev na poroko, tukaj na to mizo ti jih naštejemo do zadnjega; kar še razvun tega nevesti gre, še tudi dobi. Če si zadovoljen, je reč gotova“.

Stari Polucki je podal Lukašu roko.

Strastno jo je zgrabil rekši:

Drugih reči Vas prosil nijsem; to mi je edno, daste li hčeri kaj ali ne daste; samo za Vendulko sem prašal. Če jo konečno dobim po tolikih zaprekah, ne bom zavidal nobenemu kralju. Ljubše pa kakor vaših tisoč zlatov pa bi mi bilo, ko bi vi ne bili povedali tega, kar ste povedali. Ne mislite si, stričko, da bote imeli pokoj pred menoj, dokler mi ne poveste celo odločno vzroka, zakaj se moje ženitve z Vašo Vendulko ne veselite tako, kakor sem si mislil in želel.

Te besede je tako odkritosrečno in žalostno povedal, da je svojega tasta jako ganil.

„I no moj ljubi“, je začel Polucki zbavši, se da ne bi Lukaš zopet vzkipel, če smem svoje misli izreči, bojim se, da bo med vama dosti greha“.

(Dalje prih.)

Dalmacija, cvet književnosti hrvatske XV — XVIII. veka.

(Konec.)

Jvan Bunić (Vučićević), vlastelin dubrovački, ugleden i čislán republikanec, kojega opat Gradić imenuje moža „multarum artium et con-

sumati judicii.“ Proslavil se je pesničtvom i službovanjem v domovini. Bil je jedna od najčutljivijih i najplemenitijih duš hrvatskega književstva.

Tekmajoč s starijimi pesniki na izvornosti, sili i obilnosti znal je svojim pesnim, kad bi zahtevala snov, podavati tako čarobno nežnost, sladkost i igrajočo miloto, da jih zarad tega ide prvo mesto med lyričnimi proizvodi dubrovačkimi, a to navlastito v idilah, gde nadmašuje vse hrvatske pesnike daleko v toj vrsti. Ivan umrl je l. 1658. Ostavil je: 1. „Mandaliena pokornica“ v 3 spevanjih, velma cenjena pripoved; 2. „Plandovanje“, ali sbirka pesem, najme 67 različnih, 15 duhovnih i 5 razgovorov pastirskih; a razvč tega še drugih izvornih i prevedenih pesnij.

Razvč ovih ima še mnogo pesnikov iz XVII. veka v Dubrovniku; no ni s najvećim naporom niso mogli uzdržati se na istoj visini s Gundulićem, Palmotićem i Bunićem. Politički položaj Dalmacije nije bil v obće ni malo povoljen, da se književnost jednako razvija. K temu vsemu pride še v svojih posledicah i strašna trešnjava v Dubrovniku (1667), literatura italijanska v XVII. veku počme malaksati, a na to padati i hrvatska knjiga v Dalmaciji. Lepo ipak ime steće si:

Vladislav Minčetić, Dubrovčanin, umrl l. 1666. Njegova so dela: 1. „Trublja slovinska“, spevana v slavo hrvatskega bana Petra Zrinjskega; 2. „Zorka i Radonja“, pastirske pesni; prva krasna, no gdekod naduta; druga pako povse čista i nežna; 3. „S. Justina Mučenica“, igrokaz nedovršen; 4. Razlike pesni i poslanice.

Med dubrovačkimi pesniki odlikuje se:

Peter Kanavelić, porođiv se na Korčuli početkom XVII. stoletja. Svršiv na domu prve nauke ide v Dubrovnik, gde jih nastavlja i pohvalno dokonča. Tu se oženi s gradjankoj Katoj Antica, a po njoj srodi se i sprijatelji s najpoglavitijimi obitelmi onega grada. Umrl je l. 1690. Njegovo književno delovanje bilo je vrlo plodno. Poznata so dela: 1. „Život Sv. Ivana Ursina Biskupa Trogirskoga“ (Ursiniada, ali bolje „Kolomanida“); 2. „Vieran Pastir“, pastirski igrokaz, prevod iz italjanskega; 3. „Dubrovnik vlastelom u trešnji“; 4. „Dubrovnik oslobođjen od harača na blagdan Ruke Svetoga Vlasi“; 5. „Život Jobov“; 6. „Život Tobie“; 7. Oslobođjenje Beča od Turčina“, v kojoj slavi poljskega kralja Ivana Soběškega; 8. „Muka Isukarstova“, tragedija; 9. Skup „piesnih pobožnih“; 10. „Razlike piesni“, navlastito ljubovne i šaljive. Najkrasnije so: „Ljubav obraćena u omrazu“ i „Tarstenko pastir u veselju.“ Šaljive pesni, kojimi je veće šibal ondašnje pokvarjenost, urodile so mu neprilikami, kajti so pekle do živa. Ljubezne so pako nežne i milozvučne tako, da jih se ne znaš ostaviti. Glede „Kolomanide“, ako li se sbilja ne daje sravnati s Osmanom po ukupnoj vrednosti, v tem ga ipak presega, ker je Kanavelić svoj epos crpil iz domaće, a ne iz tudje povesti, opevajoć jeden od najvažnijih činov

narodove prošlosti, povse za epopejo prikladen, najme bratsko sadruženje Zvonimirove sa Stěpanovoj kronoj bez i ma kega oslabljenja njihove osobite sjajnosti, i to po čudnovatem delovanju sv. vladike Trogirskega.

Svršetkom XVII. stoletja počme književnost dalmatinska padati; no na početku XVIII. veka stane nastojati

Ignjat Gjorgjić, ne bi li kako pesništvo sopet digal do Gundulićeve visine. Ovi pesnik porodil se je v Dubrovniku 8. febr. 1675. od Bernarda i Tereze Zlatarićeve, sin jedini. Pri krstu dobi ime Nikole Marije. Globokim i krepkim umom nadarjen, sjajnim uspehom douči v ondešnjem jezuitskem zavodu uljudne i modroljubne nauke. Na obće začudjenje vseh, ki so poznavali ga, otide v 22. letu v Rim, obleče haljine jezuitske, ter velikoj marljivostjo odpremi se na latinska i grčka jezиковna učenja, na filosofijo, matematiko, theologijo, na hebrejski jezik ter crkveno i svetovno povest. Njegovi višji pošljo ga v Askol učiteljem krasnoslovja. Osem let kasnije spoznav čud one sledbe, zapusti jo i povrati se na dom; no l. 1706. stopi v skupščino sv. Benedikta, koja je onda lepo cvetela po izvrstnih umovih. Tu pečimlje druga doba premenljivega i mnogoradnega mu življenja. Dočim je do 22. leta bival poln živahnosti i nepromišljene lakhoće, darovit i došćtljiv, odan ljubavi i pesnićtvu; neutrudjen sada v najvestnijem izvršivanju svojih redovskih dolžnostij odpremi se jednodobno svoj siloj velika duha na polje ved i umetnostij, ter stori krasna dela, koja so sada postojani kras hrvatske književnosti. L. 1712. učil je uljudne nauke v Napulju. Imel je za prijatelje najglasovitije ondašnje književnike narodne i italijanske. Obraniv proti gradskim zakonom crkveno slobodo, prognan je bil iz domovine, ali mu do skora papinim posredovanjem bilo oproščeno. — Za svojega nekadanjega bivanja v Padovi obogatil je izbrano si knjižnico z dokaj redkimi, osobito grćkimi deli. Mnogovrstna, med temi velma mućna delovanja, koja je obavljal kot redovni prednik i ućenjak, oslabila so mu moći i okrajšala život. Vrativ se baš po trudapolnem potu iz Rima poda se k prijatelju Šišku Tudisiću, ko o polnoći 21. jan. 1737 kaplja konća mnogozasluzno mu življenje. O zamašaju i vrlini njegove izvenredne ućenosti živi so nam svedoci njegovi mnogobrojni umotvori, ali si je v narodu savil neumrli venec najviše po izvornosti i jedrini svoje pesnićke meće. Njegova so dela hrvatska: 1. „Razlike piesni“, najme „ljuvene“, „pirne“, „šaljive“, „pokladne“, „pobožne“ i „ćudoredne“, ter popevke, prićice, začinke, elegije, razgovori pastirski, epithalamie, prevodi takovih iz grćk., lat. i ital. jezika; 2. Slobodni prevod prve knjige „Eneide“ Virgilove, prvih knjig „Metamorfoseon“ i „heroide“ o Leandru; 3. „Judita“, tragedija nesvršena; 4. „Marunko oliti piesan verh jednoga Mljetćanina zatravljena u ljubavi s prigovorom;“ 5. „Suze Marunkove, iliti tužba ljuvena Marunka Mljetćanina za Pavicom Babopoljskom dievićinom;“ 6. „Salt-

jer Slovinski“; (prevod psalmov Davidovih); 7. „Uzdasi Mandaljene pokornice u spili od Marsilje.“ — Med pesniki pošlè velikega potresa (1667) stoji Gjorgjiè v lyrici nad vsemi. On sam peval je izvorno, doèim so drugi samo prevadjali. Slog udesi si po najstarijih pesnicih, sprejemav iz njih reèi i reke, kojih ljudstvo nije više rabilo. Tudi misli mu odlikuju se èesto visokoj izvornostjo, i želèti bi bilo, da je Dubrovnik kasnije urodil više njemu sliènih pesnikov. V šaljivoj pripovesti „Marunko“ predstavlja pesnik selskega mladièa iz otoka Mièta žalujoèega po svojoj štimanoj ljubovnici Pavici. Znaèaj Mlèèanov, njih posebni govor, njihove stare bajke, koje so jim pravljicama junaèke starodavnosti, ter pohlep o neugodnoj dobi biti dovtipnimi i duhovitimi, oznaèil jè Gjorgjiè izvrtstno. Po „Mandaljeni“, razdeljenoj na osem pevanij, zadobil si je ne umrlo Iovoriko, akoprem je gdekaj izkvarjena ukusom one dobe; ter seizkazuje vrednim bogoslovcem, navlastito gde peva o grehu, o milosti i ljubavi božjoj.

Sovremenici Gjorgjièevi, kojih nije bil ni jedan onako jakim duhom nadarjen, bili so v Dubrovniku med drugimi: Anton Gledjeviè, Peter Boškoviè i Marino Tudisi.

Anton Gledjeviè, Dubrovèanim iz gradjanske obiteli, kot satirik i dramatik vrlo na glasu, ostavil nam je ne malo pesnièkih plodov. Ignj. Gjorgjiè opeval ga je osebitoj pesmoj. Satire, zlo shvaèene, i koje je sam l. 1728. malo prije smrti izpalil, nasprotno prouzročile so mu više neprijateljev, ter so ga zarad njih bacili v tamnico. Njegovi spisi so: 1. „Porodjenje Isusovo“, pastirski igrokaz; 2. „Historia udovice Judite i Olopherna“, igrokaz; 3. „Olimpia osveèena“, igrokaz v 3 èinih; 4. „Samir Smirena“, igrokaz v 3 èinih; 5. „Zorislava“, igrokaz v 3 èinih; 6. „Ermiona“, igrokaz; 7. „Danica“, igrokaz; 8. „Belizarij“, igrokaz nedovršen; 9. „Poraz nedužnih“, pesen; 10. „Satira“ na gospoje dubrovaèke, na služkinje itd.; 11. „Razlike pjesni“, „dvogovori“, „heroide“, „prièice“ itd.

Peter Boškoviè, Dubrovèanin iz gradjanske obiteli, brat slavnega Rugjera, porodil se je l. 1705, no umrl v 22. letu kot tajnik vladin, v èem si je veè stekel bil lepi glas kot jezikoslovec i matematik, a na rodni pesnik navlastito. Konec bil mu je odviše žalosten. V svojoj selskoj hiši naglo hudo oboli, ter ga preneso v mesto. V mrzliènoj vroèini skoèi iz postelje, odpre okno ter se strmoglati iz tretjega sprata na ulico, a strežaj ne more zadržati ga. Za hrvatsko pesniètvo šle so najlepše nade s njim v grob. Dela mu so: 1. Prevod dveh „Ovidovih heroid“; 2. Prevod „Cida“ od Corneille-a, nesvršen; 3. „Razlika složenja u versih i prozi“; 4. Razne „piesmice.“

Marin Tudisi, vlastelin dubrovaèki, poèitovan senator, dosta kritiki veè, vse je svoje sile na to stavil, da podigne veè jako oslabljeno narodno kazališèe, no vse zastonj, kajti po njegovoj smrti umolknule se hrvat-

ska Melpomene i Talija povse. Sastavil je mnogo igrokazov po Molièrovih, koje obćinstvo sprejemalo burnoj je pohvaloj na odru; akoprem so bili nekoji, ki so tiho toževali; kajti zamenjiva Marin lične dovtime francozkega pesnika često sa surovimi i neolikanim burkami.

Med poslednjimi zastopniki hrvatske književnosti v Dubrovniku v proslém stoletju pojavi se v toj neveseloj dobi Dalmatinec neumrli:

Fr. Andrija Kačić — Miošić, koji v ono vreme propadanja pesništva zasija liki sjajna zvezda sred tamne noći. Porodil se je v Bristu blizu Makarske l. 1690. Detetom pokazal je v jakem telu ostro pamet, ter ga zato ujee Luka Tomašević vzame na nauk v samostan Zaostroški. V 16. letu stopi v red franciškanski, a zatim ga odprave v Budim na nauke modroljubne i bogoslovne. Kasnije ide v šibenički samostan kot učitelj bogoslovja ter napokon bil okronjen kot naučitelj. Odbran v Rimu za apostolskega poslanika v Dalmaciji, Bosni i Hercegovini, izpolni rado i točno svoje dolžnosti, i velikim uspehom kršćanskih stvari. Umril je v Zaostrogu 16. dec. 1760. Potujoć kot poslanik apostolski kroz poverjene mu države iztražival je i skupljal neprestano i pomnjivo stare predaje, spomenike, povelje i vsakojake uspomene o narodu ter stavi se iz tega izvoditi razne pesme, koje kasnije složi v jedno kito s naslovom: „Razgovor ugodni naroda slovinskoga“, koja se obićno zove „Piesmarica“. Istina je i ostane, da je Kačićeva knjiga v više no jednom obziru dragocenost književnosti hrvatske. Da uzbudi, ohrani i ukrepi mnogo povredjivano narodnost hrvatsko živim predočivanjem junačkih činov njihovih dedov, to bil je veliki smoter pesniku. Pevanja so, razvč nekojih res narodnih, vsa iz peresa pesnika samega, a v narodnem merilu i duhu, t. j. prave pravcate narodne popevke, s vsemi krepostmi i manami, verno nasljeđivajoća. Zato je tudi njegova knjiga velma priljubljena, i doćim Gundulićeva i Palmotićeva preizvrstna dela ali truno v tamnih ćumnatah ali jedva jih uće koji miloradnici ore Kačićeve junačke pesme po vseh krajinah i krogovih obće domovine. Celo nekoji Srbli grćkega obreda uće se latinskemu pismu, le da mogo ćitati Kačića. Tako so pesme: O ženitbi Sibirjanina Janka, Škuli i Mustajpaši i Dragoman djevojci, o Juriši Senjaninu, prave narodne; druge pako, kakor pesma o Radoslavu itd., ustrojene so v nekoliko preinaćenoj podobi. Velma cenjeni povestnićki zapisci o bosansko-dalmatinskih plemenitih obitelih, koje je bil Kačić sastavil iz arhivov i ustmenih poroćil, nahajajo se tudi v njegovoj „Korabljići.“

Hrabroslav Fekonja.

Obrazi iz naroda.

Spisuje Pribislav Ogrinec.

Berač.

(Konec.)

Potem jo ročno in urno navíše proti sosedu, da bi kdo drug ga ne prehitel za še kak ostanek. Proti hiši istotako spet počasi leze, kakor otovorjen z vsemi človeškimi križi in težavami.

„Preveč, preveč vas je beračev!“ spotika se gospodinja.

„Ej pač, veliko, veliko nas je revežev; zato pa tudi rejši dar: ne pri vsaki hiši!“

„Slehern bere, potreben, ali ne!“ očita žena.

„Jaz pa, saj Bog vé, kako sem potreben! Cesarja sem služil devet lét, to je pa najslabše na sveti! Ko sem bil onemogel po polnem, dali so mi vsemu nadložnemu odpust, da moram zdaj nadlegovati dobre ljudi! Pa saj jih ne bom dolgo! Saj pravim, tak revež sem!“

Tako stoka in pokašljeje, kakor, da ima zdaj in zdaj zgruditi se na kup.

„Letina je bila slaba, do novine še dolgo, davki veliki, stroškov čez glavo, otroci! Vsi nad ubozega kmeta! Ne moremo vsem kaj!“ toži ona.

„Ej, to se vé, da težko dajete, pa — Bog požegnuje in vrača. Žita lepo kažejo, tudi sadje in pa zdravje, ljubo zdraje daje Bog!“

Usmiljena gospodinja mu nameni vezničico moke.

„Morebiti je ostalo kaj kosila — bi prosil! Človek tešč hodi skoraj zmerom.“

„Kosila pa nič!“

„Pa kruha kako petinico, če je vaša volja?“

„Da tudi ni; ravno imamo vmešeno.“

Po tem takem se zadovolji z moko, raji, kakor bi šel v „božjem imeni“, katerega se najbolj boji berač. V svesti si, da prava beseda na pravem mestu dostikrat bolje zaleže mimo prenavadnega prosevanja, prihaja drugam s kakim dobrikavim razgovorom. Po priliki sam toži, kako je dandenašnji sploh slaba in zlasti beraška: da ljudje nimajo kaj, da zapirajo duri, da po malo in malokje dajejo beračem; po priliki pa hvali, da ljudje so vendar le dobri in usmiljeni, da še dosti radi dajo po premožnosti, da berača ne odganjajo brez darú itd. Poleg tega pa meje, pa še po drugam načinu prijezikati si obilnejših darov.

Odličen berač je selski novičar, je kmetom to, kar časnik meščanom. Na svojem potu pobira in prenaša razne novice in zgodbe: zlasti, kdo se v ti vasi, ali oni fari ženi ali moži, kdo je bolan kjè, in kdo je umrl. Bolnikom rad daje dobre svete in priporoča sto pripomočkov in ze-

lišč, katera so pomagala že tam in temu, in katerih hoče tudi on prinesiti z najzanesljivejšega kraja. Tako je berač tudi kmečki vrač. O drugih priložnostih jim je tudi debel kvasač, časi zabavljač, ki pripoveduje pove-sti, poje zlasti svete pesmi, po priliki pa tudi uganja burke in če se pri-meri, da se prevari v svoji nadi na obilni dar, tačas utegne tudi rogoviliti, godrnjati, kleti, žugati ali celo kradéč povračevati dobroto ljudi.

Po teh le mimigredé omenjenih lastnostih beračevih spremimo ga dalje na beraški poti.

O poldne se podviza, da pri nekaterih hišah pristreže kaj obeda. In po poldne, zlasti po leti, ko ljudje iz domov odhajajo na polje, in hiše stojé zaprte, tačas tudi berač za nekoliko odpahne svoje rokodelstvo, da si malo oddahne.

Pod kakim košatim drevesom, kjer je vabljava tratina, tam malho sname z žuljave rame in sam zraven nje leno po dolgem poleže po tleh. Tedaj si nabaše pipo tabaka in mirno puhaje prebira in telta „božje da-rove,“ zraven pa iz dobrodejne hladne sence lepo gleda po sveti okrog in zlasti po polji, kjer marljivi kmet v potu svojega obraza komari po njivah — tudi za malho njegovo!

Ko se nagiblje solnce, misli berač na večerjo in prenočišče. V ta namen ima v vsakem kraji eno hišo že „uganeno,“ kjer dobiva oboje, ker ga že dalje časa poznajo, da je pravičen, in da nima kaj „nalezlji-vega“. Po večerji v svoj „beračev“ kot pri peči odloži torbo, pipo, kresalo in sploh netilo, da mu v žepu ne vkreša se ogenj in ne zapali listja v lopi, ali slame na svislih, kjer si vgnjezdi ležišče za eno noč. Vlegši se nekaj hripavo hrka in pokašljeje, potlej zaspi.

Slabše izhaja po zimi. Zlasti o velikem snegu počasi plazi po gazi od praga do praga in navzet mraza k pečem pritiska hrbet, kjer le more. Prenočevaje ostaja v hiši, in na tleh klečé poluglasno móli do večerje, katero tudi on z družino vred zajema iz tiste sklede, če je dovolj prostora okrog mize. Potem o dolgih večerih rad pripoveduje, kar vè znamenitej-šega novega z bližja in dalja, posebno rad še o imenitnejših, daljših, bož-jih potih in čudežih, katere je kot romar videl tam ali tam. Sém ter tje materi na ljubo tudi rad postraši sitnega, nemirnega ali jokojočega otroka, češ, da bo vzel ga in „pobasal“ v malho, če ne bo tih in zaspančkal.

Po občnej molitvi, kateri berač najglasneje priteza, prinese se mu ržen otep v hišo in razstelje po tleh. Ná nj zavali svoje koščene ude in od sebe noge pomoli po hiši. In v tem, ko mirno spi, prigodi se, da po noči mu domačih kdo pozabivši pomendra po bedresih, miši pregledajo malho, in ščurki lezejo v ušesa in za plaščeve zaplate. Sanja se mu, da leži na mravljišči.

Po tem premišljevanji vidimo, da, kakor mi je odličen berač sam trdil, „beraški stan sicer ni slaven, pa ni slab!“ Varčen, ne pijansk berač namreč, (kakoršni so pa bele vrane) po svojih skromnih priberkih s časom nabere veliko, ali „se naleze“. Takrat postane samosvestno ponosen in zgodi se, da, kakor pravimo „veže jo tudi on malo iz ojnic“. Primeroma sta berača prišla v stransko krčmo in zahtevala bokal „beraškega vina“. Krčmar prinese najslabšega, češ, to je beraško. Pa berač ga s posodo vred trešči za duri in poduči krčmarja, da beraško vino je najboljšje! Znani so tudi posebni kraji, kjer imajo berači v odmerjenih časih svoja shodišča, da dobro jedó, pijó, plešejo in rajajo celo noč noter do belega dne. In vrhu tega zlasti mestni berači še niso preredki, kateri obogačeni svojim potomcem zapuščajo stotake, pa tudi tisočake!

Navadno pa naš berač reven in ubog prebira in preriva po tem beraškem sveti, dokler enkrat, kedar se sam najmenj nadeja, sreča belo smrt in gre ž njo. Umrje lahko, kjer je: pod streho ali pod milim nebesom. Bližnji sosedje ga pokopljejo, če nočejo, da bi jim ležal vrhu zemlje, in potlej v črni prsti leži in trohni, kakor slavni bogatinec! Pa nihče ne toži, niti sôlz ne preliva za njim, nihče se ne prepira in ne puli za njegovo ostalino; kajti ogoljena malba je kmalu pretipana. Tako mine berač brez sledú in tirú, kakor da ga nikoli ni bilo!

V noternjoj Srbiji.

Potopisna črtica.

A. S.

(Konec.)

Z ogledom oružane videl sem vse, kar je znamenitijega v Kragujevcu. Rad bi bil tudi prisustvoval saj enoj sednici narodne skupštine, pa zato sem tudi ostal cele tri dni v Kragujevcu. Vendar sem seznan, da še nekoje dni nebode nijedne sednice za voljo praznikov; ogledal sem si tedaj samo prazno skupštinsko dvorano, zatim pa odločil nastaviti svoj pot proti Belgradu. Pohodil sem še nekoje osebe, na koje sem imel preporoke iz Kruševca i Karanovca, a preostatek dneva, ko sem si oskrbel vse potrebno za juternji pot, sprevel sem v že pred opisanem, lepem čitalištu. Sklenol sem potovati čez Šumadijo, a ker pošta iz Kragujevca ide čez Smederevo, to sem se pogodil s privatnim kočjašem, kojih je bilo ravno zdaj prav mnogo v Kragujevcu. Manjkala mu je še ravno ena osoba, da napolni voz, pa ko je mene imel, dogovorili smo se, da prihodnje jutro prav rano odrinemo. Moje potno društvo spoznal sem še le prihodnji dan.

Res prav rano me je čakal drugo jutro voznik že pred gostilnico; skoro so prišli tudi drugi potniki — bil je en učitelj iz Novega Sada, pa dva dijaka, ki sta šla v seminarij belgradski. Naskoro smo zapustili mesto i bili smo že na holmcu, ki se diže na severozapadnoj strani mesta, ko se je solnce prizibalo na nebo. Obetal se nam je prav lep dan. Skoro smo zgubili Kragujevac iz oči, ko smo se spustili v hribovje, koje se gomilja med Lepenico i Šumadijo.

V neprestanih zavojih vleče se cesta naprej proti severozapadu; spremljajo jo zdaj okrogli bregovi srednje visine, zdaj ravnine posejane z prijaznimi vasmii, ali pa posameznimi belimi hišicami; tudi svetli vrh tornja kake na novo sezidane cerkve se ti tu i tam pokaže. Zdaj se skrjuje cesta v gosto, velikansko šumo — koje so sicer v tem kraju že precej redke postale — dok te spet nepripelje na visok hrib, od kod se ti odpre celo novi prizor. Vendar na skoro postaja okolica vse bregovitija, cesta se penje vedno više i že si na iztočnih ogrankih sivočrne Šumadije v pored z že gori napomenutim Črnučem, ki ti tu i tam pokaže svojo sivo glavo. K iztoku vidiš lepo ravnino proti moravskoj dolini, proti zapadu pa se ti gomilja velikansko gorovje. Bilo je že poldne, ko smo se spet spustili v globoki jarek, gde stoji ob rečici Jesenici mehana drugega reda. Naročili smo obed. Mehandjija privedel nam je naskoro precej mnogobrojni izbor jedi, ki so pa vendar vse postale iz „janjetine i pilica,“ pri kojih je tudi paprika igrala veliko rolo, kako tov Srbiji že drugače nije mogoče. Če se človek delj časa potiče po zemlji, priučii se tudi srbskoj kuhi; to sem izkusil sam na sebi; posebno će si na potu, ter ti nepreostaje drugo, kakor svoj želodec v obskrbo dati kakemu cincarskemu kuhinjskemu umetniku, koji navadno obnašajo službe kuharov po mehanah.

Ko smo se dovoljno odpočinoli, pa tudi okrepčali i z prav dobrim vinom ojunčili, napotili smo se dalje. Zdaj se cesta taki začne prav strmo dizati, bregovje postaje klisurasto i cela okolica dobiva prav gorski karakter. Velikanske so gore srbska Šumadija. Široki hrbti, na vse strani prerovani s globokimi dolinama i klanjci, nose čunjaste i skalnate glavice. Šuma je vendar že na mnogih mestih, posebno kraj ceste, izkrčena, tako da vidiš le gola njihova rebra. Tukaj v sredini tega mogočnega gorskega sklopa sedi gnjezdo srbske slobode i zavičaj največega srbskega junaka iz novega časa; tukaj je skrta vasica Topola. Zdaj se je sicer tiče v novijem času prav dobro i umetno napravljena cesta, koja veže obe prestolnice zemlje i ki se mora brojiti med najbolje ceste v Srbiji. Vendar takrat, ko so tukaj taborile česte Črnega Jurija, bil je ta kraj težko pristopen, tedaj vedno dobro zavetje srbskim junakom. Bil je že blizo večer, ko smo se bližali Topoli, ki sedi, sama že prav visoko, še med mnogo višjimi, široko plečastimi gorami. Izmed teh se posebno odlikuje ogromni

Vročac, ki na zapadnoj strani svoje črno teme vzdiguje proti nebu. Ali tudi tukaj so stene vseh teh gor že precej gole; le na nekajih mestih so še s šumo obrasle. Čaroben ti je tukaj pogled na okolo, posebno zdaj, ko so vse te gore od zahajajočega sonca bacale gorostasne sene. Pomisli še se v duhu za kakih šestdeset let nazaj, i neka neopisiva zamamljivost obdaja ti dušo. Le iz nekoliko hiš i mehane med njimi obstoji Topola. Na desnoj strani tik ceste pa stoji črna štiri oglata zgrada, grad Karadjordjevičev, nekdanja lastnina i prebivališče Črnega Jurja. Na način trdnjave je ograjen precej veliki prostor z visokim i jakim zidovjem. V enem oglu stoji jaka kula, ki je služila za obrambo proti napadom. Na stenah te kule razi zemlje so videti še mnoge slike, ki predstavljajo razne zgrade iz bojevanja Črnega Jurija proti Turkom. V sredini obridja pa stoji mala kapelica i v njoj počiva pod hladno zemljo telo nekdanjega lastnika tega dvorca, Črnega Jurja. Ali samo telo; glava junakova trohni menda gde v kakoj carigradskoj šupljini. Turki so mu njo namreč, ko je pal od izdajničke roke, odrobili, ter jo poslali sultanu v Carigrad, gde je nekoliko tednov na koleu nataknela bila, kakor trofeja zmage. Na čast bila ta barbarska osveta Turkom nad mrtvim junakom, pred kojim so vendar, dok je živel, trepetali! — Prej opisanoj kuli v drugem oglu nasproti stoji enokatna, na pol lešena hiša: konak Črnega Jurja. Po strašnoj katastrofi v Topčideru, ko so Karadjordjevići izgubili v zemlji vsa svoja posestva, vzela je tudi Topolo vlada v svojo last.

Od Topole dalje proti severu je Šumadija bolje obrasla s šumo; velikanski, mnogovečni hrastovi spremljajo te po cesti, koja se začne spuščati navzdol, zapuščaje gore. Bila je že noč, ko smo prišli v Belosavce, lepo vas še v lepšoj širokoj i rodovitnoj dolini na severoiztočnem podnožju Šumadije. Belosavci so skoro v sredini med Kragujevcem i Belgradom; v obe mesti imaš od tod celi dan potovati; tedaj je tukaj navadno prenočišče potnikov. Pa zato ste v Belosavcih tudi dve mehani, ena prvega, a ena drugega reda. Mi smo odseli v prvoj. Pred nekajimi dnemi nočil je tukaj knjaz se svojim spremljevalstvom, potovaje v Kragujevac. Precej okrogla pa tudi razgovorna gazdarica pripravila nam je prav ukusno večerjo, pa tudi lepe čiste postelje v zajedničkoj sobi. Vendar nas je, predno smo šli k počitku, zabavljala še hrapavo brenčeča struna na „guslah sliepca,“ koji jo je spremljal z nekajimi pesmami o činih srbskih junakov v Šumadiji za vreme Črnega Jurja. Še le drugo jutro, ko sem že sedel na kolih, mogel sem videti, kako je lepa dolina, v kojoj leže Belosavci i po kojoj se en čas naprej vije cesta. Oziral sem se nazaj na sive planine Šumadije, od koje smo se vedno dalje odmikali. Za dobro uro zapusti cesta dolino, ter se začne spet motati kviško po ogrankih Kozmanske gore, ki se od tod pa proti severu vse do Save proteže. Prispevši precej visoko

v gledali smo med drugim gorovjem sivo glavico starega mi znanca, Avale. V neopisivih zavojih mota se cesta od tod vedno na iztočnih obronkih široke Kozmanske planine; zdaj se penja v vis; spet se spušča navzdol. Le edini Avala ostane nepomični kašipot očesu v tem nestalnem pravcu ceste. Še le popoldne smo se že precej približali Avali, pustivši za seboj nekoje velikanske šume; ali pretekle so še nekoje ure, dok smo bili celo pri njem. Zdaj nam je, rekel bi, bil pred nosom, spet za hrptom; zdaj na levo, pa na desno, dok se mu nazadnje cesta, popevša se že prav visoko, nezavije celo okolo boka. Tukaj je krasno, tukaj je divno! — Še en pogled nazaj proti jugu i pred seboj imaš čarobno panoramo: celo danes prevaljeno okolico vse do sivih grebenov Šumadije. Nad teboj pa nekoliko sto stop nad glavo razvaline starega Jerinega grada med z gosto šumo obraslimi pečinami. Cela jata čavk obletujejo zapuščeno zidovje, koje se svojim turobnim čavkanjem, kakor da žaljujejo za preteklimi, poetičkimi časi vitežtva. —

Vendar skoro si na zapadnoj, zatim pa na severnoj strani čunjastega Avale; celi prejšnji prizor, noternja Srbija izčezne ti izpred očesa, a mesto tega, kakor s kakim urnim mehaničkim kretajem, stopi ti pred začarano oko drugi, rekel bi, še divniji prizor. V žarkih zahajajočega večernega solnea lesketajo se ti valovi mogočne Donave i bistre Save; za njima v gostoj jesenskoj megli neizmerna ogerska ravnina, iz koje se proti zapadu vzdiguje hrbet Fruške gore; ta kraj rék pa na podnožju mnogovrstno nago miljanega bregovja, ki se od Avale stopnjasto spušča navzdol, sedi beli, res „Beligrad“. Taj prizor je neopisiv i neizbrisljiv iz spomina.

Bila se je že prijetna noć razpela čez Belgrad, ko smo prispeli na Terazije, glavno ulico Belgrada. Poslovil sem se s svojim potnimi drugovi, ter poiskal poznato mi gostilnico „Kod žirovnog venca.“ Konobar me je spoznal; stanoval sem pri njem pred nekojimi meseci cela dva tedna. Če ravno trudnemu od dolgega potovanja, se mi vendar nije dalo iti spat. Podal sem se malo sprehajat po mestu i skoro neznajoč kako, bil sem na enkrat na Kalimegdanu. To mesto mora pač biti vsakemu Srbu, pa vsakemu s človeškim srcem v groznem spominu. Nije še dolgo temu, kar so tukaj najodličniji Srbi na kolicih pod groznimi mukami izdah noli svoje duše. Takrat je bilo to mesto pusto, prostiraje se med turško trdnjavo i srbskimi hišami, delaje neutralno mejo; zdaj pa odkar so krvo ločni barbari azijatski zapustili trdnjavo, na koje se robu zdaj vije srbska zastava, pretvorilo se je v prekrasno šetališče, ter postalo najljubše zabavljišče Belgradčanom. Sanjaje o minolih časih hodil sem dolgo sem ter tje. Polni mesečev kotač razlival je svojo blede čarobno svetlobo čez sivo zidovje trdnjave i tankovitki stolp mošeje med njim. Na podnožju trdnjave pa so se lesketali v mješčini i pluskajuč šepetali si pozdravi Do-

nave i Save, ter se od tod sprijateljjeni i združeni vijali v srebrnem pasu na podnožju srbskega bregovja proti Smederevu. Proti jugu pa, daleč čez mesto stala je sivočrna slika starega mi znanca, Avale; činilo se mi je, da mi pošilja zadnji „lahko noč“.

Ura na katedrali odbila je že ednajsto. Podal sem se k počitku. Prihodnje jutro pa — bila je še trda tema, samo na iztoku je že rumenila zlata zora nebò — stal sem na strehi parobroda, ki je sopihal i ploskal po valovih Save proti Zemlinu. Kakor v juternjem polusnu iz mraka gledale so za menoj hiše belgradske. Ko je parobrod pred Zemlinom postal zdanilo se je že precej i prvi solnčni žarki so se razlili iz-za jugoiztočnih srbskih bregov. Sivi Avala pa je ravno na pol odkril iz goste megle svojo glavo, ter mi poslal svoj juternji pozdrav za slovo. — „Z bogom Avala, z bogom Srbija!“ šepetal sem s težkim srcem, ter se podal v notrnje prostorije broda. Ko sem spet izišel, bil je parobrod priplaval že blizo Slankamenskih strmih donavskih bregov. Zginol je tudi iz vidika visoki tanki torenj belgradske trdnjave.

D r o b n o s t.

Nova vrsta denarja.

J. Pajk.

Znano je, da razni narodi razne stvari za „denar“ („penez“) rabijo. Posebno obračajo v to rabo stvari, koje so posebno koristne, razdeljive in prenesljive. Tako n. pr. rabijo na kitajsko-birmanskej meji in v notrini Afrike sol za denar; v visokej notranje-azijskej planoti in v Sibiriji čajne plošče v podobi naših opek; na oazah v Sivi dateljne; v starej Meksiki kaka o; pri starih prebivalcih Rujane (Rügen), Slavjanih, prte in in platno; pri Kafrih kopja, koralde; v Afriki tu pa tam tudi slonovo kost; v Virginiji in Marylandu tobak i. t. d.

Celó novo sorto denarja našli so Angleži ne davno na otoku Jèp-u (Yap) v Karolinah. Penez, ki se tu rabi, je šče neokretnej nego znani špartanski denar, ki je bil iz železa. Na Jepu najmre delajo denar iz skale, v podobi švicarskega sira in do velikosti mlinskih kamenov. Sredi okroženega kamena je luknja in skoz to se vtika drog, kedar se ima „denar“ prenesti. Jep-ani hodijo po ta denar na Palaoske otoke, kjer se iz apnenske tvarine seka, in ga z velikim trudom in z veliko nevarnostjo od tistod domú prevažajo, ker imajo slabáhne čolniče. Vidi se, da pri tem denarji najbolj na varnost gledajo, katero daje velika teža denarja.

Tudi „drobiž“ zraven teh mlinsko-kamnastih denarjev delajo, v velikosti naših „tolarjev“.

Listnica. One č. gg. naročnike, koji so z naročnino za l. 1872 in I. pol leta 1873 zaostali, prosimo, naj blagovole jo poplačati.

Izdajatelj i odgovorni urednik: Martin Jelovšek.

Tisk in založba „Narodne tiskarne“ v Mariboru.